10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Toen de Duitsers half mei 1940 Nederland binnenvielen, telde Hengelo zo'n 350 Joodse inwoners. Een klein deel daarvan was uit Duitsland, Polen en Oostenrijk gevlucht vanwege het toenemend geweld van de nazi's.

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

De nazi's hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog uit Hengelo zo'n 170 Joden weggevoerd en om het leven gebracht.
Stap voor stap kondigde de Duitse bezetter anti-Joodse maatregelen af. Die Joodse inwoners werden geïsoleerd van de rest van de inwoners om zo gemakkelijk een doelwit te worden.
Joden werden steeds meer in hun vrijheid beperkt en vervolgens beroofd van hun middelen van bestaan en van hun bezittingen.

Vanaf 10 april 1943 mochten Joden niet meer in grote delen van Nederland verblijven, waaronder Hengelo. Daarmee kwam er een einde aan hun burgerrechten. Dit jaar is dat tachtig jaar geleden. Documenten uit het gemeentearchief tonen hoe opeenvolgende anti-Joodse maatregelen uiteindelijk leiden tot deportatie van en moord op 170 medeburgers van Hengelo.

Twentse paradox

In Twente heeft in vergelijking met landelijke cijfers een veel groter deel van de Joden de Holocaust overleefd. De Twentse Razzia (half september 1941) confronteerde Twente met de dood van ruim 100 Joodse mannen en deed zo in Twente een duidelijk besef ontstaan van de bedoelingen van de Duitsers met de Joden. Burgemeester Van der Dussen en politiecommissaris Van Veen stelden zich openlijk tegenover de bezetter op. En de Joodse Raad voor Enschede die ook Hengelo als werkgebied had, heeft als enige opgeroepen tot en actief bijgedragen aan het onderduiken. En heeft zo velen behoed voor deportatie en dood.
In 2005 is in het gemeentehuis een monument onthuld ter nagedachtenis aan de Joodse slachtoffers van de Holocaust in Hengelo. Ook zijn er voor deze slachtoffers stolpersteine gelegd.

"Opdat wij hen niet vergeten."

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1940 21 NOVEMBER
Ontslag Joodse ambtenaren, zoals leerkrachten van openbare scholen

SIMON MACHIEL NOACH

Simon Machiel Noach geboren op 27 december 1887 in Deventer, werkte als onderwijzer op de openbare Lagere Willemschool aan de Mars-kant. Door de maatregel raakte hij zijn baan kwijt. Hij is toen boeken gaan verkopen voor de Muiderkring, een uitgeverij van goede literatuur voor niet te hoge prijzen.

'Meester Noach' was in Hengelo een bekende en geziene figuur. Hij was onder meer voorzitter van de plaatselijke afdeling van het Instituut voor Arbeidsontwikkeling, het latere NIVON, voorman van de lokale afdeling SDAP en lid van het Hengelo's Mannenkoor.

Simon Machiel Noach is tijdens de razzia van 13 en 14 september 1941 opgepakt en weggevoerd naar concentratiekamp Mauthausen. Twee weken na aankomst, is hij op 3 oktober 1941, 53 jaar oud om het leven gebracht. Zijn niet-Joodse vrouw Willy en hun dochter Mieke hebben de oorlog overleefd.

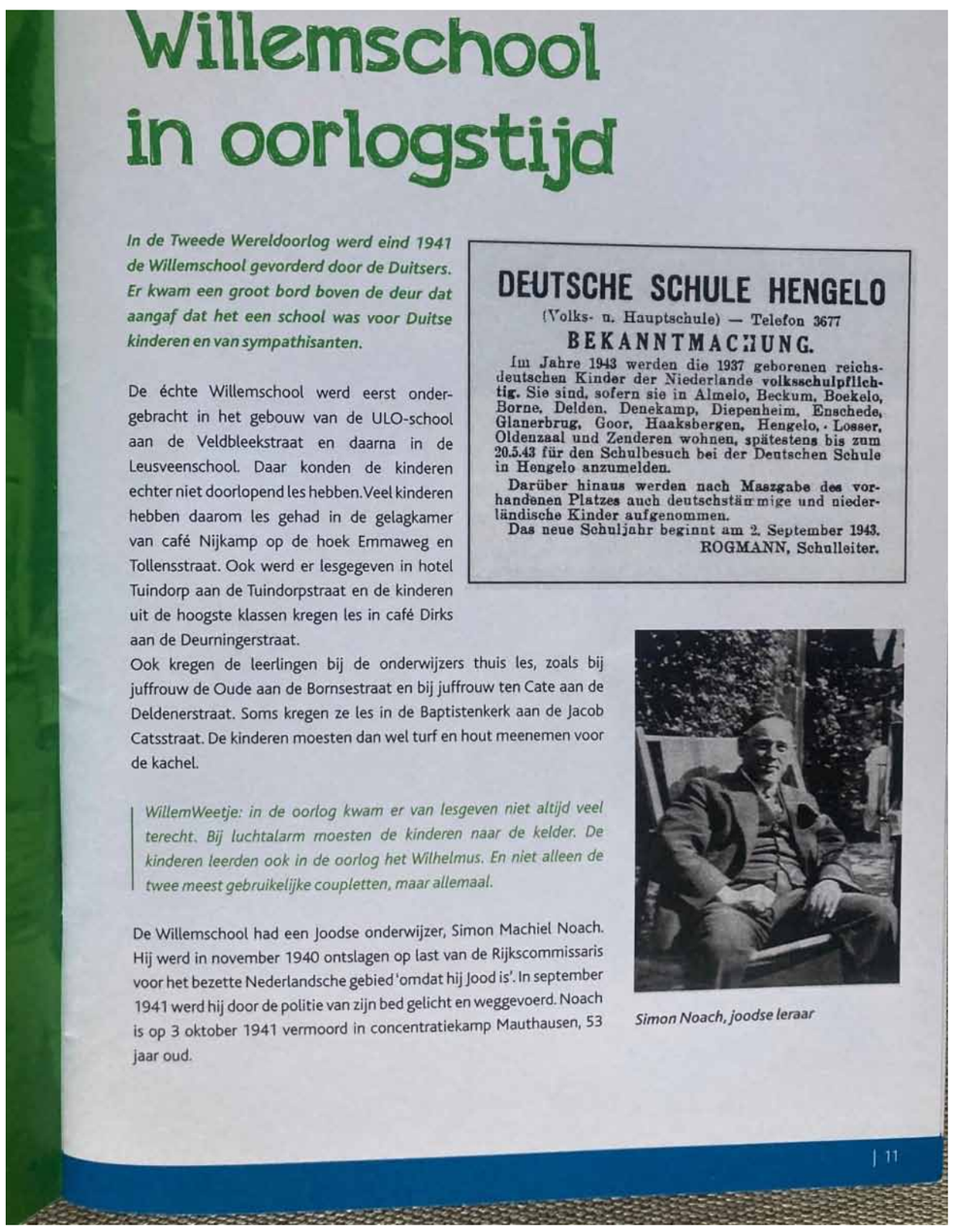

Willemschool in oorlogstijd

In de Tweede Wereldoorlog werd eind 1941 de Willemschool gevorderd door de Duitsers. Er kwam een groot bord boven de deur dat aangaf dat het een school was voor Duitse kinderen en van sympathisanten.

De échte Willemschool werd eerst ondergebracht in het gebouw van de ULO-school aan de Veldbleekstraat en daarna in de Leusveenschool. Daar konden de kinderen echter niet doorlopend les hebben. Veel kinderen hebben daarom les gehad in de gelagkamer van café Nijkamp op de hoek Emmaweg en Tollensstraat. Ook werd er lesgegeven in hotel Tuindorp aan de Tuindorpstraat en de kinderen uit de hoogste klassen kregen les in café Dirks aan de Deurningerstraat.
Ook kregen de leerlingen bij de onderwijzers thuis les, zoals bij juffrouw de Oude aan de Bornsestraat en bij juffrouw ten Cate aan de Deldenerstraat. Soms kregen ze les in de Baptistenkerk aan de Jacob Catsstraat. De kinderen moesten dan wel turf en hout meenemen voor de kachel.

WillemWeetje: in de oorlog kwam er van lesgeven niet altijd veel terecht. Bij luchtalarm moesten de kinderen naar de kelder. De kinderen leerden ook in de oorlog het Wilhelmus. En niet alleen de twee meest gebruikelijke coupletten, maar allemaal.

De Willemschool had een Joodse onderwijzer, Simon Machiel Noach. Hij werd in november 1940 ontslagen op last van de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied 'omdat hij Jood is'. In september 1941 werd hij door de politie van zijn bed gelicht en weggevoerd. Noach is op 3 oktober 1941 vermoord in concentratiekamp Mauthausen, 53 jaar oud.

DEUTSCHE SCHULE HENGELO
(Volks- u. Hauptschule) — Telefon 3677
BEKANNTMACHUNG.
Im Jahre 1943 werden die 1937 geborenen reichsdeutschen Kinder der Niederlande **volksschulpflichtig.** Sie sind, sofern sie in Almelo, Beckum, Boekelo, Borne, Delden, Denekamp, Diepenheim, Enschede, Glanerbrug, Goor, Haaksbergen, Hengelo, Losser, Oldenzaal und Zenderen wohnen, spätestens bis zum 20.5.43 für den Schulbesuch bei der Deutschen Schule in Hengelo anzumelden.
Darüber hinaus werden nach Maszgabe des vorhandenen Platzes auch deutschstämmige und niederländische Kinder aufgenommen.
Das neue Schuljahr beginnt am 2. September 1943.
ROGMANN, Schulleiter.

Simon Noach, joodse leraar

Noach met dochter Mieke

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1941 10 JAN UARI
Registratie van de Joodse inwoners in Nederland

Der Befehlshaber
der Sicherheitspolizei und des SD
für die besetzten niederl.Gebiete
Aussenstelle Enschede.
Buch Nr. 106/41.

Enschede,21.1.41.

An den
Herrn Bürgermeister/Kommissar van der V e e n ,

in H e n g e l o (O).

Betr.:Verordnung Nr.6 des Reichskommissars für die besetzten niederländischen Gebiete vom 10.1.41 über die Meldepflicht von Personen die ganz oder teilweise jüdischen Blutes sind.

Ich ersuche,alle im dortigen Bereich wohnenden Personen,die ganz oder teilweise jüdischen Blutes sind, unter Berücksichtigung der hierfür geltenden Bestimmungen laufend nach hier zur Meldung zu bringen.

Die in schriftlicher Form einzureichenden Meldungen haben gemäss Par.7 der Verordnung zu enthalten:

1. Vor- und Zunamen des Anzumeldenden;
2. Ort,Tag, Monat und Jahr seiner Geburt;
3. Wohnsitz oder Aufenthalt mit Angabe der Strasse und Hausnummer; für Personen,die nach dem 30.Januar 1933 in das in Europa liegende Staatsgebiet der Niederlande eingewandert sind ist ferner der letzte Wohnsitz anzugeben, den sie im heutigen Gebiet des Grossdeutschen Reiches (einschliesslich des Protektorates Böhmen und Mähren) oder des Generalgouvernements für die besetzten polnischen Gebiete gehabt haben;
4. seine Staatsangehörigkeit und etwaige frühere Staatsangehörigkeiten;
5. sein Religionsbekenntnis;
6. seinen Beruf oder seine Beschäftigung;
7. die Angabe, ob er ledig, verheiratet, verwitwet oder geschieden ist;
8. die Angabe,wieviel jüdische Grosselternteile er hat.

Über An- und Abmeldung jüdischer Personen ist gleichfalls laufend nach hier zu berichten.

Der Aussenstellenleiter:
gez. Warnecke.
SS-Untersturmführer.

Beglaubigt:
.g. Scijoch.
S- Hauptscharführer.

De afd. Bevolking had geen haast met de opgave van in Hengelo woonachtige Joden. Ruim een jaar na dato werd er werk van gemaakt.

-1.755-

21 April 2

1598 1.

Beauftragte
des Reichskommissars für die Provinz
O v e r i j s s e l
Potgietersingel 4
Z W O L L E

Infolge Ihrer Bitte schicke ich Ihnen beiliegend eine Liste der in Hengelo(O) wohnhafte Juden.

Der Polizeikommissar,

1.

Andriesse,Henri Napoléon	Strijp(th gem Eindhoven) 28 Apr 1908	Kievitstr 38	Ned	NI	Elec technicus	O	4
Bannet, Sara	Bornschestr 184						
Baum,Hans	Eickel Dl 4 Apr 1908	a Reigerweg 39 b Mannheim	a zonder b Duitscher	geen	koopman	H met Witthaus,Gertrud Berta.	4
ter Beek?Abraham	Hengelo O 19 Jun 1893	Reitzstraat 44	Ned	NI	rund-& varkensslager	H met ten Brink,Rosina Rosa.	4
ter Beek,Elisabeth	Hengelo 2 Maart 1891	Steynstraat 50	Ned	NI	zonder	H met Zilverberg,Mozes	
ter Beek,Julia	Hengelo O 17 Jan 1879	Drienerstr 79	Ned	NI	zonder	H met Zilverberg,Elezer	
Benjamin,Gezina	Ootmarsum 22 Nov.1870	Woltersweg 82	Ned	NI	zonder	H met Herschel,Mozes	
Berg, David	Holten 24 Maart 1892	Deldenerstr.8	Ned	NI	veehandelaar	H met Portje,Luise	
Berg,Helena Rebecca	Hengelo O 2 Jun 1914	Deldenerstr 8	Ned	NI	zonder	O	
Berg,Hilda	Hengelo O 2 Sep 1919	Deldenerstr 8	Ned	NI	zonder	O	
Berg,Jozef	Losser 16 Nov 1905	W.ten Catestr 24	Ned	NI	veehandelaar	O	
Berg,Jozua	Holten 3 Juli 1872	P.Krugerstr 11	Ned	NI	Handelaar i slachtaf.p.	W de Vries, Saartje	
Berg, Jozua	Hengelo O 10-7-1941						
Berg, Lilli	Keulen 13 Oct 1918	Oude Grensweg 95 Keulen	Duitsche	NI	huisnaaister	O	
Berg.Samson Samuel(overl)	Hengelo O 22 Mei 1912	Deldenerstr 8	Ned	NI	rund-& varkensslager	O	
Berg,Samuel Jacob	Losser 7 Febr 1896	Steynstr 24	Ned	NI	veehandelaar	H met Nathans,Rika	

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1941 12 MAART
Onteigening van Joodse winkels en bedrijven.
Aanstelling van een niet-Joodse bewindvoerder (Verwalter)

ESTHER KNOOP

Esther Knoop werd in 1882 in Amsterdam geboren en volgde een opleiding tot hoedenmaakster. Ze vertrekt in 1917 naar Hengelo waar ze gaat werken bij Fre Frankenhuis als eerste modiste in de winkel aan Markt 27a, het rechterdeel van Café-restaurant National

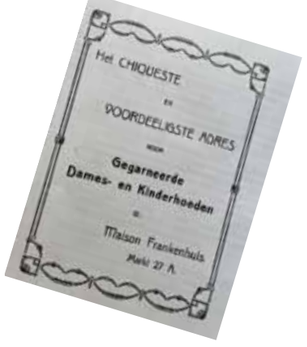

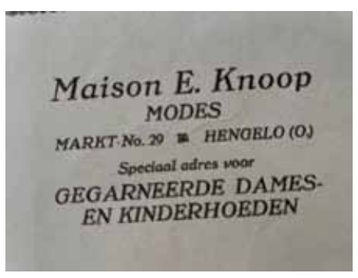

Omstreeks 1923 neemt Esther Knoop de zaak over en woont bij de familie Kreije aan de Vondelstraat.

De zaken gingen goed en Esther verhuisde naar Langestraat 5, waar ze boven winkel en atelier ging wonen.

Op 10 april 1942 komt er bericht van de Duitse bezetter dat Esther haar winkel wordt geliquideerd en overgaat naar de roofbank Lippmann, Rosenthal en Co. Een man uit Enschede die de Duitsers goedgezind was, zal de zaak voortzetten.

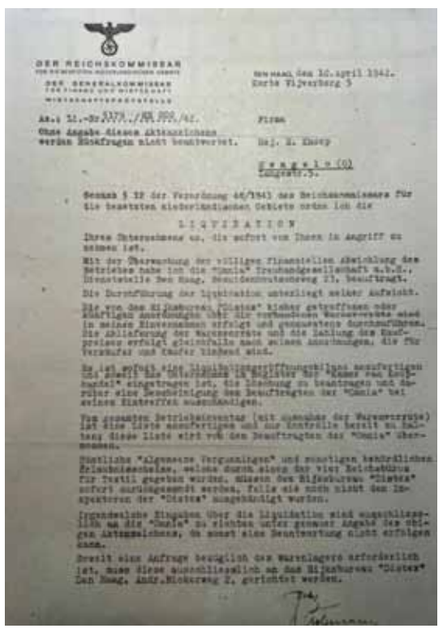

Esther Knoop moet ook haar woning verlaten en vindt onderdak bij de familie Kreije aan de Vondelstraat. Mevrouw Kreije had geruime tijd gewerkt in de winkel bij Esther.
Omdat de familie gewaarschuwd was voor een razzia vertrekt Esther Knoop naar een onderduikadres in Laren waar haar zuster woonde.
Daar werd ze verraden en via het politiebureau in Haarlem en de Hollands schouwburg in Amsterdam kwam ze in Kamp Westerbork terecht in barak 67, een strafbarak voor ondergedoken Joden.

Groningen 15.10.43

Mijnheer,

Door dezen bericht ik U, dat de barak, waarin Esther Kncop, geb.18.11.1882 en Rachel Vles-Knoop, geb.3.9.1885 zich bevinden is: Barak 67 Lager Westerbork.

Bovenstaande ook reeds aan v.Starkenborghstraat 18 doorgegeven.

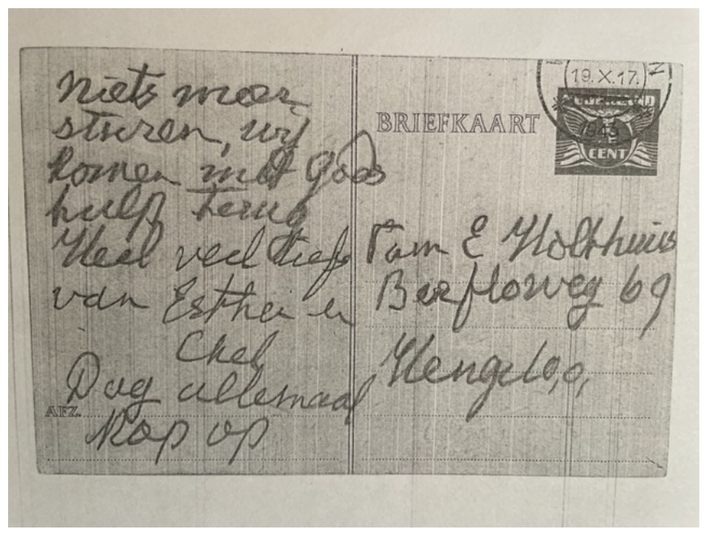

Esther Knoop en haar zuster komen op 9-10-1943 aan in Westerbork en op 19-10-1943 worden ze doorgevoerd naar concentratiekamp Auschwitz.
De trein was hermetisch afgesloten wegens besmettingsgevaar.

Op 20-10-1943 worden beide zusters in Auschwitz vermoord. Voor Esther Knoop is in 2016 in Hengelo voor Vondelstraat 3 een ‘struikelsteen’ gelegd. Esther heeft enige tijd bij de familie Kreije gewoond en zo werd dit haar laatste vrijwillig gekozen adres.

Deze zogenoemde Stolpersteine zijn bedacht door de Duitse kunstenaar Gunter Demnig om de slachtoffers van het nationaal-socialisme te herdeenken

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1941 15 APRIL
Joden moeten hun radio's inleveren.

COMMISSARIAAT VAN POLITIE
TE
HENGELO (O.)

HENGELO (O.), 13 Mei 1941.

Litt. T. No. 1750
Bijlagen 4.

Ik heb de eer Uhoogedelgestrenge hierbij te doen toekomen een lijst van door Joden ingeleverde radiotoestellen, als bedoeld in het Buitengewoon Politieblad van 22 April 1941, Nr.17.

De Commissaris van Politie,

DEN HEER Directeur Generaal van Politie
Koninginnegracht 21
's Gravenhage

10-'40-1000 E.

POLITIE HENGELO(O).

LIJST VAN DOOR JODEN INGELEVERDE RADIOTOESTELLEN.

INGELEVERD DOOR: (wonende te Hengelo(O)		Korte omschrijving van het toestel (Merk en Nummer
H.Baum, Reigerweg 39		Philips, E.7638 E.
A.ter Beek,Reitzstraat 44		Eigen gebouwd wisselstroomtoestel.
D.Berg,Deldenerstraat 8	A	Philips,E.31108,E.023
M.Bongard,Drienerstraat 12		Philips 4022.
I.W.Buscher,Spreeuwenstraat 33		Saba,56247 D.
H.Cahn,Nieuwstraat 13		Eigen gebouwd wisselstroomtoestel.
G.J.Cohen,Drieberstraat 6		Philips,N.60319.N.14
J.Cohen, Paul Krugerstraat 7		Philips E.4016.E.07.
M.Cohen, Nieuwstraat 9		Radiobell 104210.
R.Cohen,Beekstraat 6		Philips,33324.
S.Cohen,Paul Krugerstraat 9		Philips,015992.
S.Cohen, Molenstraat 62		Philips,N.21981-N o1.
A. van Engel,Colenzostraat 8		Telefunken,72029.
B. van Engel, Nieuwstraat 16	A	Philips,E.1966 E.
P.D.Feldman,Deldenerstraat 146		Telefunken, 71445
J.Frank,Enschedeschestraat 102	A	Philips,E.12553.E.02.
A.Franken,Paul Krugerstraat 9		Erres,3111.
J.Frankenhuis,W.ten Catestraat 65		Philips,2156 F.
A, van Gelder,Deldenerstraat 29		Philips,30243.
B. van Gelder,Eikstraat 26		Philips E.14695 E04
C. van Gelder,Ir.Schefferlaan 45		Philips E,14122 E 06.
D. van Gelder,Deldenerstraat 29		Philips,E 26482 E 05.
I. van Gelder, Johannaweg 14		Philips,K.55259.
S. van Gelder,Brugstraat 27	A	Radiobell,D.121359.
M. Herschel, Woltersweg 82		Telefunken 343 W,aparte luidspreker.
E.Heijmann,Alb.Cuypstraat 18		Philips E.36440 E 09
R.Hoffmann,Deldenerstraat 85		Eigen gebouwd wisselstroomtoestel.
S.Isaacson,Deldenerstraat 72		Philips,640 A.
C.Jacobs,Bornschestraat 174		Philips, Nr. onbekend.
H. de Jong,Prof.v.'t Hofstraat 1.	A	Philips ,796 A-E 18349.
M.Kan, Bornschestraat 184	A	Philips, E.18164.
A. Kats, Enschedeschestraat 41		Megatron, AG.1776.
A. Lazarus,De Wetstraat 3		Eumphon W.D.365-772818
A. Lazarus, Drienerstraat 83		Eumphon 73306.W.D.365
d.Leefsma, Deldenerstraat 68		Mende, 2853.
B. de Leeuw,Sumatrastraat 12		Philips, 2511-40311.
C. de Leeuw, Deldenerstraat 12		Philips, E.81012.
D. de Leeuw, Willemstraat 29		Radiobell, 8277.
S. Lievendag, Sloetsweg 144		Philips,736 A.2392.
H.I. Mendel,Reitzstraat 34		Philips 2511-15075
A.J.Menko,Annastraat 19		Telefunkenn,nr. onbekend.
E.Menko-Grünwald,Paul Krugerstraat 52		Saba, 333 W.L.
I.A. Menko.Alb.Cuypstraat 18		Schaaper, Nr. onbekend.
J.N. Menko,Telgenplein 20		Philips,Nr. onbekend.
A.S.Mogendorff,Enschedeschestraat 99		Radiobell 636
H.Mooy,Kievitstraat 50		Brandt.L.W.80-908203.
L.Muller,Dennenboschweg 88		Megatron A.12.893.
Wed.Natan-Mendels,Kievitstraat 27		Philips,V6A.E.36649
S.M.Noach,Leliestraat 18		Amroch,P.39.
E.Spier-Posener,Dennenboschweg 37		Weco,nr. onbekend.
S.Roozendaal,Brinkstraat 13		Telefunken,nr.onbek.aparte luidspr.
R.Schwarzkopf,Deldenerstraat 199		Eigen gebouwd wisselstroomtoestel.
P.Selig,Twekkelerweg 50	A	Philips E.9591.E07
M.Silberschmidt,Nieuwstraat 57		Imperial Junior nr.onbek.ap.luidspr
I.F.Simons,Bernardstraat 45		Radio A.G. D.S.Loewe R.L.237 W.
J.Slager,Hengelosche Eschstraat 18		Philips 34363
H.I.Sommerfeld,Elzenstraat 23		Siemens,nr.onbek. aparte luidspr.
D.J. Spanjaard,Bornschestraat 182	A	Telefunken,93192

Z.O.Z.

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1941 ZOMER

Voor Joden kwamen er met regelmaat meer beperkingen om naar een park, dierentuin, café, restaurant, hotel, pension, schouwburg, bioscoop, sportinrichting, zwembad, concert, openbare bibliotheek of museum te gaan

COMMISSARIAAT VAN POLITIE
TE HENGELO (O.).

No. 3440

Hengelo (O.), 27 September 1941.

In opdracht van den Procureur-Generaal, fgd. gew. Directeur van Politie te Arnhem, deel ik U, ter uitvoering van de krachtens Verordening 138/1941 bij ambtelijke bekendmaking dd. 16 September 1941 uitgevaardigde verordening van den Commissaris-Generaal voor de veiligheid, betreffende het optreden van Joden in het openbaar, mede, dat Joden in den zin van art. 4 van Verordening 189/1940, luidende als volgt:

Begrip "Jood":

a) Jood is een ieder, die uit ten minste drie naar ras volioodsche grootouders stamt.

b) Als Jood wordt ook aangemerkt hij, die uit twee voljoodsche grootouders stamt en, hetzij zelf op den negenden Mei 1940 tot de joodsch-kerkelijke gemeente heeft behoord of na dien datum daarin wordt opgenomen, hetzij op den negenden Mei 1940 met een jood was gehuwd of na dat oogenblik met een jood in het huwelijk treedt.

c. Een grootouder wordt als voljoodsch aangemerkt, wanneer deze tot de joodsch-kerkelijke gemeenschap heeft behoord.

niet in schouwburgen, cabarets, variété's, bioscopen e.d. mogen optreden en daar ook niet als bezoeker mogen komen.

DE wnd. COMMISSARIS VAN POLITIE,

AAN:

1. Directie "Cinema Palace"
2. Directie "Concertgebouw"
3. Vereenigingsgebouw "Stork"
4. J.J. Haverkate, Enschedeschestr. 122
5. Hotel "Het Centrum", R.K. Vereenigingsgeb.

Politie - Hengelo(O).

Ho.

Onderwerp.
Aanbrenger van borden met het opschrift:
"Voor joden verboden".

R A P P O R T.

Ik, ondergeteekende, Jan Johannis Plok, hoofdagent van politie bij Uw administratie, heb de eer U Edelgestrenge beleefd te rapporteeren, dat door mij op onderstaande openbare inrichtingen en terreinen de in margine genoemde borden zijn aangebracht:

Zweminrichting Castorweg	2	borden;
Zweminrichting 't Meusthag"	1	"
Zweminrichting de Zwaikom	1	"
Zweminrichting de Haarbeek	1	"
Voetbalterrein de Haarbeek	1	"
Hokkyveld Twekkelo	1	"
Tennisveld Schoolbeekweg	1	"
Voetbalveld Achilles Twekkelerweg	1	"
Vereenigingsgebouw Machinefabriek	2	"
Prins Bernardplantsoen	5	"
Voetbalterrein Tubantia W. de Zwijgerlaan	3	"
Voetbalterrein Hooksbergerstraat	2	"
Zweminrichting aan de Vijverlaan	1	"
Voetbalvereeniging Tubantia aan de Haven	1	"
Zwem- en roeivereenigingen ten zuiden van het Kan:	2	"
Voetbalterrein Egberinksweg	1	"
Tennisveld aan de Padhuisstraat	1	"
Voetbalterrein aan den Krabbenbosweg	1	"
Ingang van het Openbaar Slachthuis	1	"
Openbaar marktterrein Oldenzaalschestraat	5	"
Voetbalterrein Geurtsweg Buurtschap Beckum	1	"
Totaal	35	borden.

Het voetbalterrein op het Wilbert is niet voorzien van een bord, omdat dit terrein in zijn geheel in gebruik is bij de Weermacht en aldus niet voor het publiek wordt opengesteld.
Hr heb ik hiervan naar waarheid opgemaakt, gesloten en geteekend dit rapport, te Hengelo(O), den 29 April 1942.

De hoofdagent van politie,

A.D.
den Heer Commissaris van Politie
te
H E N G E L O (O).

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1941 1 SEPTEMBER

Joodse kinderen mogen niet langer naar hun eigen school en moeten naar aparte Joodse scholen.

Joodse kinderen uit Hengelo gaan dus naar Enschede.

1.14.1. 128

BRIEF AAN ALLE SCHOLEN

IN HENGELO (O)

GEMEENTEBESTUUR VAN HENGELO (O)

Afdeeling: III
No. 5629
Onderwerp: Joodsche leerlingen

Aan de Hoofden der Openbare Scholen
en aan de Besturen van
Bijzondere Scholen
te H E N G E L O (O.)

HENGELO (O.), 29 Augustus 1941.

Wij berichten U, dat de Secretaris-Generaal van het Departement van Onderwijs, Wetenschap en Cultuurbescherming ons bij schrijven van 25 Augustus j.l., no. 9995, afdeeling Kabinet, (welk schrijven door ons werd ontvangen op 27 dezer) mededeeling heeft gedaan, dat hem vanwege den Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie is opgedragen te bevorderen, dat de Joodsche leerlingen met ingang van 1 September a.s. van de scholen voor anderen dan uitsluitend voor Joodsche kinderen zijn bestemd worden verwijderd. In verband daarmede heeft hij een verzoek aan alle in deze gemeente gevestigde scholen - openbare en bijzondere (met uitzondering van de in den vorigen zin genoemde, alsook van de inrichtingen voor abnormaal Onderwijs) medewerking te doen ten dien aanzien der Duitsche autoriteiten en er op toe te zien dat aan deze order gevolg wordt gegeven.

Voor de bepalingen, welke leerlingen van Joodschen bloede zijn of aan strafbaar worden beschouwd, zal het gestelde in paragraaf 4 van de Verordening no. 185/1940 van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied moeten worden gevolgd.

Deze paragraaf luidt als volgt:

"(1) Jood is een ieder, die uit tenminste 3 van tot vol-Joodsche grootouders stamt.

(2) Als Jood wordt ook aangemerkt, hij die uit 2 vol Joodsche grootouders stamt en:

1. hetzij zelf op den Den Mei 1940 tot de Joodsch-kerkelijke gemeente heeft behoord of na dien datum wordt opgenomen.

2. hetzij op den Den Mei 1940 met een Jood was gehuwd of na dat oogenblik met een Jood in het huwelijk treedt.

(3) Een grootouder wordt als vol-Joods aangemerkt, wanneer deze tot de Joodsche kerkelijke gemeenschap heeft behoord."

1.14.1. 129

Daar punt 2 niet van toepassing kan zijn op de meeste der in aanmerking komende kinderen, dient deze bepaling zoo te worden uitgelegd, dat kinderen, die twee vol-Joodsche grootouders hebben, dan als Jood worden aangemerkt, wanneer zij een Joodsch-godsdienstige opvoeding ontvangen.

Wij merken hierbij op, dat bij het Lager Onderwijs de Joodsche leerlingen op den teldatum van 16 September 1941 nog als leerling der school, welke zij verlaten of zouden hebben bezocht, moeten worden medegeteld.

Voorts wordt er met nadruk op gewezen dat het in de bedoeling ligt de Joodsche kinderen in staat te stellen het onderwijs, dat zij thans genieten, te volgen, zij het dan ook in afzonderlijke onderwijsinrichtingen. Deze zullen zoo spoedig mogelijk worden ingericht, zodat in het algemeen de betrokken Joodsche leerlingen niet langer dat 4 weken zonder het hun passend onderwijs zullen zijn. U gelieve dat alles wel te willen mededeelen aan de ouders der bedoelde leerlingen.

Tenslotte verzoeken wij U ons wel te willen mededeelen dat aan ons vorenbedoeld verzoek is voldaan en om daarbij te berichten hoe groot het aantal kinderen is, dat tengevolge van vorenbedoelden maatregen niet of niet langer tot Uw school/scholen mag worden toegelaten.

Burgemeester en Wethouders van Hengelo (O)
(getekend door de burgemeester en secretaris)

Bronvermelding:
- archief gemeente Hengelo (O)

-o-

1.14.3. 131

EÉN VAN DE REAKTIES

BESTUUR
DER
VEREENIGING TOT STICHTING EN
INSTANDHOUDING VAN LAGERE
EN UITGEBREID LAGERE SCHOLEN
VOOR
CHRIST. NATIONAAL ONDERWIJS
TE
HENGELO (O.)

Hengelo (O), 13 September 1941

Aan Edel Achtbaren Heeren Burgemeester en Wethouders
der Gemeente Hengelo

Edel Achtbare Heeren,

Ter verwijzing naar Uw Circulaire no. 5629, Afd. III van 29 Augustus j.l. hebben wij de eer U namens het Bestuur van de in hoofde dezer genoemde Vereeniging te berichten, dat ons Bestuur van oordeel is aan het daarin tot uiting gebrachte verzoek niet te kunnen medewerken, aangezien zulks op deze grondslag altijd niet mogelijk is.

Het verleenen van medewerking aan hetgeen hier wordt gevraagd zou in strijd zijn met de opdracht door Christus gegeven om het Evangelie te verkondigen aan alle creaturen, en de taak van de Scholen, uitgaande van onze Vereeniging, is bij het onderwijs aan de jeugd het Evangelie te brengen. Wij mogen geen onderscheid maken, wanneer ruimte tot onze medemen wordt gevraagd, de toegang tot deze Evangelieverkondiging weigeren. Daar anders in handelen zou ons Bestuur in onze roeping ernstig te kort schieten.

Met verschuldigde hoogachting hebben wij de eer te zijn

namens het bestuur der vereeniging voornoemd,
(getekend door M.S. Vis, Voorz. en G. van Stuijvenberg, Secr.)

Bronvermelding:
- Archief Gemeente Hengelo

Hoot:
- met name de voorzitter van dit schoolbestuur, de heer M.S. Vis, alsmede de penningmeester, de heer J. Schipper, speelden een belangrijke rol bij het in Hengelo (O) doen onderduiken van Joodse kinderen uit andere plaatsen;
- naar deze Joodse kinderen wellicht meer in een volgend deel?

-o-

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1941 13 en 14 SEPTEMBER

Eerste razzia in Twente. Als vergeldingsmaatregel voor het onklaar maken van telefoonkabels van de Duitse bezetter worden in Twente 105 Joodse mannen opgepakt en naar concentratiekamp Mauthausen in Oostenrijk gedeporteerd. Tien ervan komen uit Hengelo.

Zij moeten in Mauthausen onder een hardvochtig regime in een steengroeve stenen sjouwen. Niemand van hen heeft dat overleefd.

Sig Menko, voorzitter Joodse Raad Enschede, hield in een schrift de namen bij van wie hij uit het concentratiekamp Mauthausen een doodsbericht kreeg, De 10 mannen uit Hengelo waren binnen 3 maanden vermoord.
Hier de namen van de 10 Joodse mannen die Mauthausen vermoord zijn:

ABRAHAM KATS	ENSCHEDESESTRAAT 41	- 41 JAAR
LION FRANKENHUIS	SPARWEG 16	- 35 JAAR
FRANZ MAX POLLACK	KIEVITSTRAAT 18	- 23 JAAR
SIEGFRIED COHEN	MOLENSTRAAT 62	- 51 JAAR
SIMON MACHIEL NOACH	LELIESTRAAT 18	- 53 JAAR
DIRK JACOBUS SPANJAARD	BORNSESTRAAT 182	- 30 JAAR
SAMSON BERG	DELDENERSTRAAT 6-8	- 29 JAAR
MORITZ SCHAAP	BERFLOWEG 211	- 45 JAAR
SALOMON DE LANGE	MARTHASTRAAT 2	- 38 JAAR
MAX COHEN	NIEUWSTRAAT 9	- 39 JAAR

(Voor hen zijn in Hengelo op hun woonadres stolpersteine gelegd,
Zie www.stolpersteine-hengelo.nl voor meer informatie.)

Salomon de Lange (Borne 7 november 1902) veehandelaar vluchtte in 1936 met zijn niet-Joodse vrouw en hun kinderen uit Duitsland naar Nederland.
De Neurenberger (rassen)wetten (1935) verbieden arische Duitsers met Joden te trouwen.
Samen met halfbroer Willy die in Enschede woont, worden ze 14 september 1941 uit huis gehaald en op transport gezet naar concentratiekamp Mauthausen. Binnen anderhalve maand worden zij om het leven gebracht, Willy 22 en Salomon 38 jaar.
Hun vader pleegt vlak voor de bevrijding zelfmoord. Hun moeder en Salomon's vrouw Erna Nagel en hun twee kinderen Sonja en Gerd overleven de oorlog

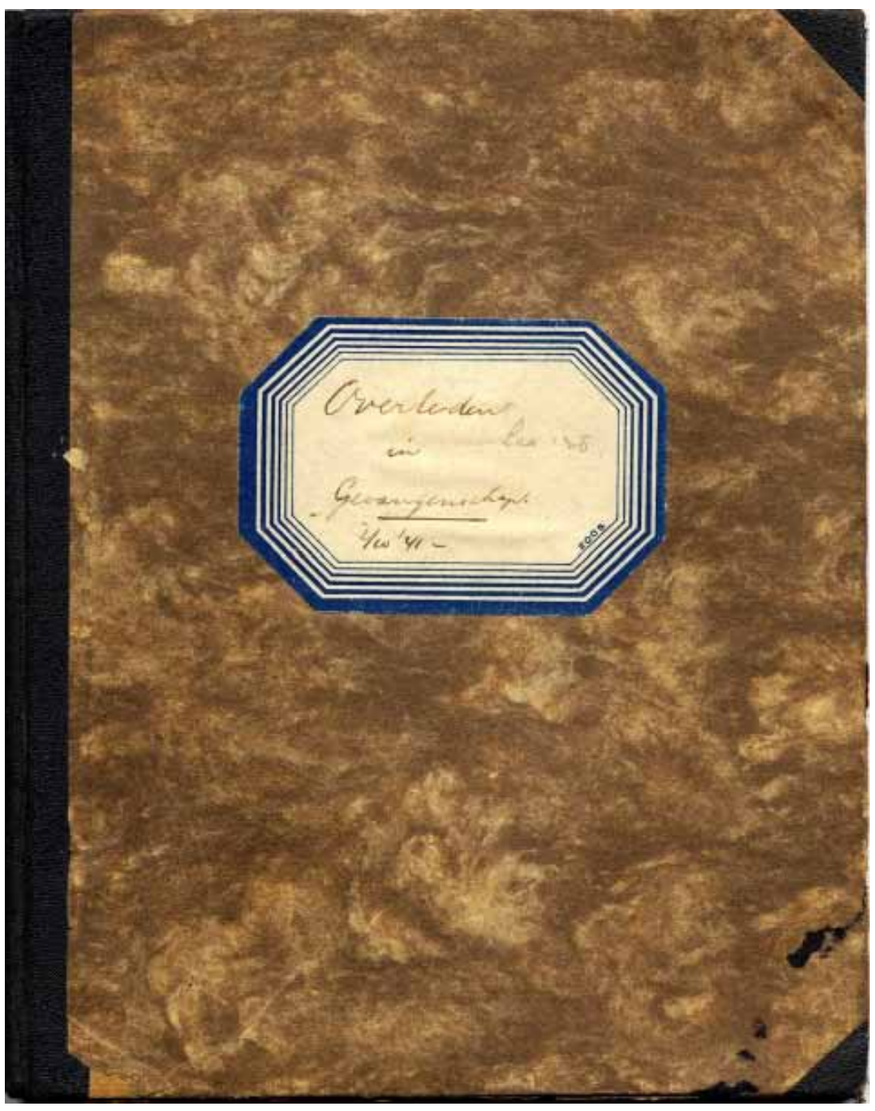

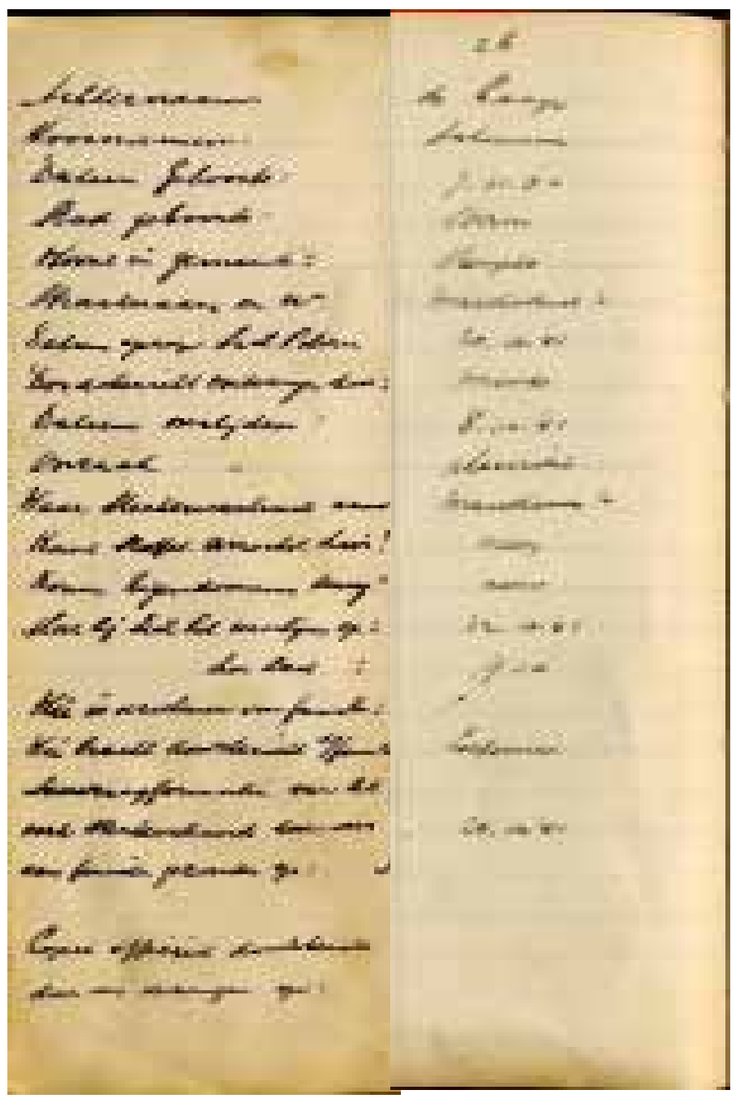

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1941 22 SEPTEMBER

Invoering van de avondklok

OPENBARE BEKENDMAKING

De wnd. Commissaris van Politie te Hengelo (O.) maakt het navolgende bekend:

Op bevel van de Sicherheitspolizei te Enschede is met ingang van Maandag 22 September 1941 in de gemeente Hengelo (O.) voor **alle** Joden (zoowel mannen als vrouwen) van **elken** leeftijd **het verblijf buiten hunne woningen tusschen 8 uur 's avonds en 4 uur 's morgens verboden.**

HENGELO (O.), 22 September 1941.

De wnd. Commissaris van Politie vnd.
VAN STEENIS.

DRUKKERIJ SMIT, HENGELO

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1942 MEI t/m AUGUSTUS

Vanaf 3 mei: Dragen Davidster met het woord Jood erop is verplicht.
Voor 21 mei: Joden moeten spaargeld + kostbaarheden inleveren bij de bank "Lippmann, Rosenthal & Co".
Vanaf 5 juni: Volledig reisverbod voor Joden+ inleveren van fietsen
Vanaf 12 juni: Joden mogen enkel op bepaalde uren boodschappen doen.
In de zomer: Joodse mannen moeten zich melden voor werkkampen.

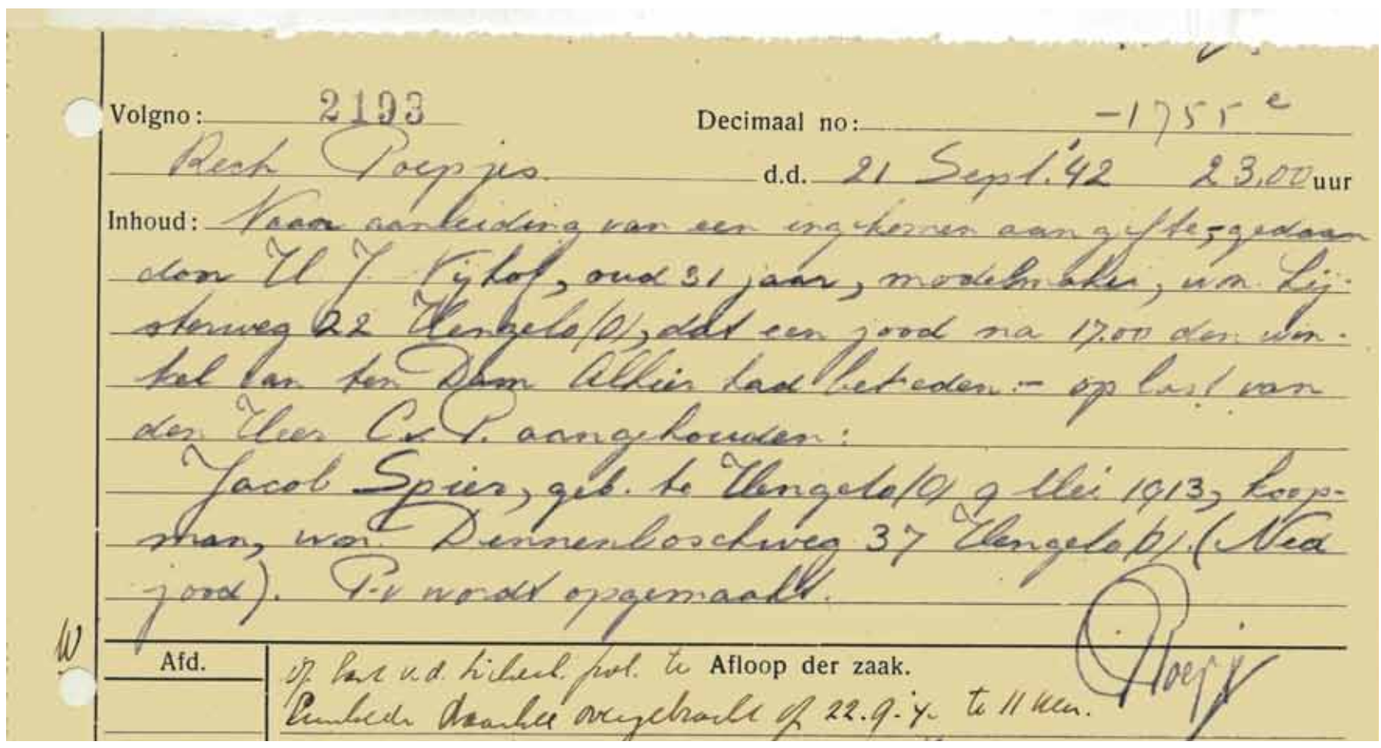

Volgno: 2193 Decimaal no: -1751 c
Rech Poepjes. d.d. 21 Sept. '42 23.00 uur
Inhoud: Kaas aanleiding van een ingekomen aangifte gedaan door Vr J Tijhof, oud 31 jaar, modelmaker, won. Lijsterweg 22 Hengelo/O, dat een goed na 17.00 den winkel van den Heer Alkir had betreden - op last van den Heer C. v. P. aangehouden:
Jacob Spier, geb. te Hengelo/O 9 Mei 1913, koopman, won. Dennenboschweg 37 Hengelo/O. (Ned jood). P-v wordt opgemaakt.
W
Afd.
Of het v.d. hiervb. proc. te Afloop der zaak.
Eindelijk dezelfde overgebracht op 22.9.-'42 te 11 uur.

2513 2

Gevolmachtigde voor de Reorganisatie der Ned. Politie
te
's-GRAVENHAGE.

Ter voldoening aan het verzoek, vervat in Uw schrijven dd. 22 Juni 1942, betreffende inlevering van aan Joden toebehoorende rijwielen, heb ik de eer UHoogEdelgestrenge hierbij te doen toekomen een opgave in duplo, houdende namen en adressen der betrokkenen, alsmede soort der ingeleverde rijwielen.

In totaal werden alhier ingeleverd:
73 Heerenrijwielen
31 Damesrijwielen
1 Transport-heerenrijwiel
1 Jongensrijwiel.

De Commissaris van Politie,

coll.
Br.

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

Protesten tegen anti-Joodse maatregelen
Een vorm van protest was het (doen) verspreiden van pamfletten of ander drukwerk.

NEDERLANDERS,

Sinds 7 Juli ontvangen iedere dag ongeveer 1200 Joden in Amsterdam het bevel om zich 's nachts om half twee te melden op het Centraal Station om gedeporteerd te worden, (vermoedelijk naar Pools Silezië), waar in de afgelopen maanden reeds enige honderdduizenden Joden de dood hebben gevonden. Men mag zich geen enkele illusie maken omtrent de ernst van deze deportaties. Ooggetuigen weten te berichten, dat deze mensen, volwassenen zowel als kinderen, gezonden zowel als zieken en invaliden, mannen en vrouwen met babies op de arm, zonder onderscheid te Westerbork in Drente worden overgeladen in beestenwagens, waarin 60 tot 65 personen met bagage worden gepropt in een ruimte die aan hoogstens 40 personen plaats biedt. Zieken kunnen zitten noch liggen, gelegenheid om de natuurlijke behoeften te doen ontbreekt, de ventilatie is geheel onvoldoende, en op deze wijze moet 6 à 7 dagen gereisd worden. Wie bezwijkt blijft tussen de anderen hangen! Zelfs de Duitser die bij de inlading de leiding had, kwam tot de verzuchting: „So 'ne Schweinerei möchte ich nicht mehr mitmachen!"

En toch Nederlanders, bijna iedere nacht vertrekt de trein met 120[illegible] len, tot alle 120.000 Nederlandse Joden bij nacht en ontij, onmerkbaar voor de anderen zijn weggevoerd; onmerkbaar, want Uw oordeel en Uw menselijkheid vrezen zij, de barbaarse onderdrukkers van ons volk.

Het lot van de niet-Joodse Nederlandse arbeiders in Duitsland is hard, maar voor de Joden gaat het om het leven, om het leven van weerloze burgers en hun kinderen. Nederlanders, indien wij thans zwijgen en werkloos blijven zal de historie ons medeplichtig verklaren. Nederland is hard geslagen en diep vernederd; thans zullen wij moeten bewijzen, dat onder de druk onze eer niet verloren, ons geweten niet versmoord en ons geloof niet ontkracht is.

Het ogenblik is gekomen, waarop ieder zich af moet vragen wat geweten en overtuiging van hem eisen.

Hoge ambtenaren, burgemeesters, maar ook ambtenaren en employe's van de openbare diensten, de politie, de spoorwegen, de kantoren, arbeiders op de fabrieken, opnieuw moet gij thans beslissen of ge nog langer met en voor de overheersers werken moogt.

Ieder drage zijn eigen verantwoordelijkheid; de middelen van het lijdelijk verzet zijn menigvuldig, en daartegen staat de vijand machteloos met al zijn wapens. Gedenkt de staking van Februari 1941, toen een tot het uiterste getergd volk toonde wat het kon.

Burgers, verleent onderdak en hulp aan hen die de moed hadden de ellende te ontvluchten; helpt met voedsel, helpt met bonnen, helpt met geld, helpt met alles wat nodig is. Doet, wat Uw hand vindt om te doen. Stelt Uw huis open, al is het voor een maand; daarna neemt een van Uw vrienden het over.

Vrees geen onvermijdelijke risico of ongerief, want het gaat om het leven van 120.000 mensen! Dit is Uw aandeel in de strijd en Uw plicht als Christen.

Geef bekendheid aan de feiten.
Vermenigvuldig deze circulaire.

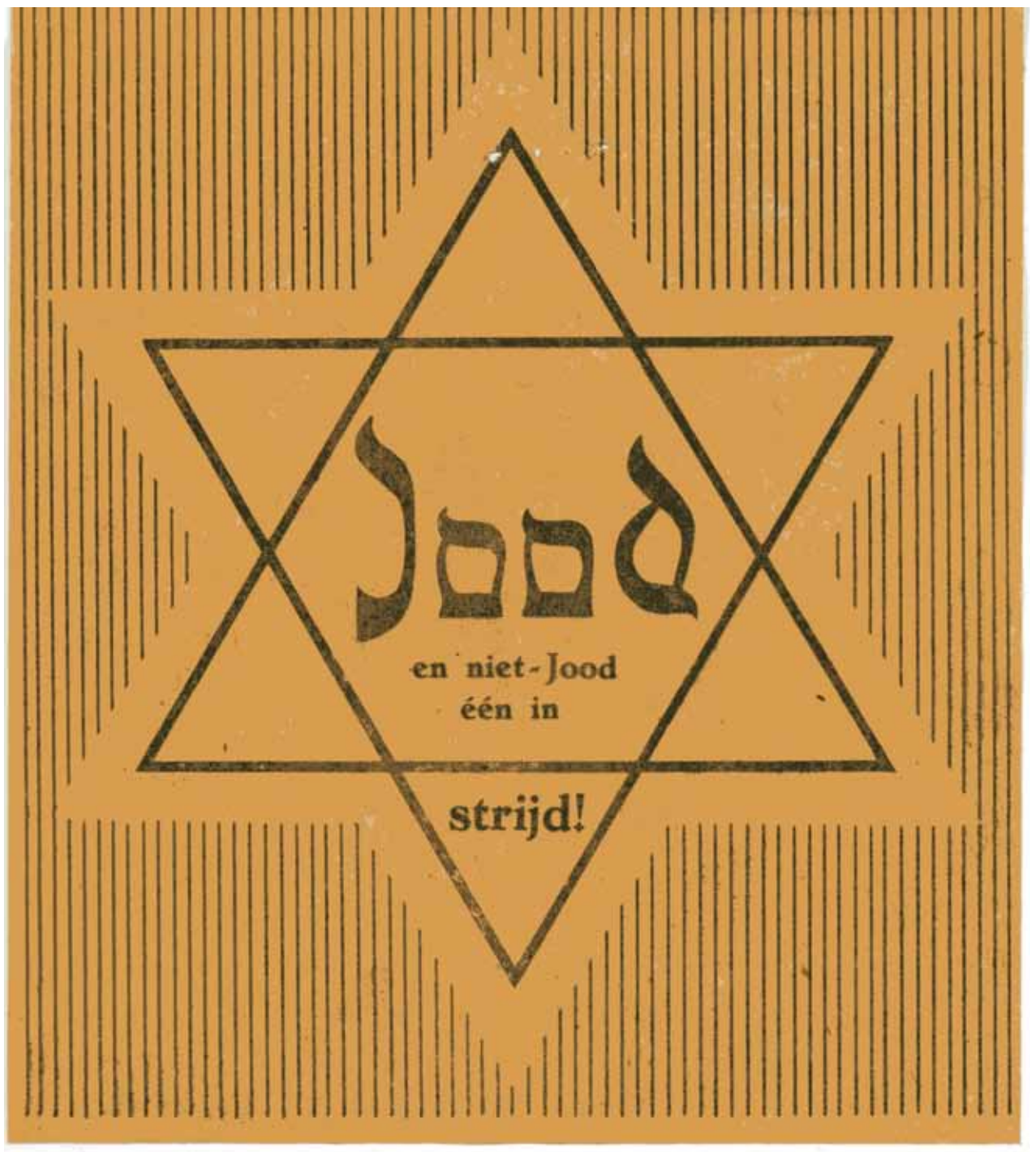

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1942 2 en 3 OKTOBER

Op vrijdag 2 oktober in de ochtend van de Joodse feestdag Jom Kipoer (Grote Verzoendag) worden in Hengelo 40 Joodse vrouwen met hun kinderen en oudere familieleden uit huis gehaald en naar kamp Westerbork gebracht.
Onder het mom van gezinshereniging worden de mannen uit de werkkampen gehaald en ook naar Westerbork overgebracht.
Van daaruit worden zij op transport gezet naar het concentratiekamp Auschwitz in Polen.

Politie - Hengelo(o). -1.755.

RAPPORT.

Vrijdag Hedenmiddag, Zaterdag, 3 October 1942, tusschen 8 en 12 uur zijn de navolgende joden op last van den Sicherheitspolitie aangehouden en overgebracht naar het Politiebureau alhier en op Zaterdag, 3 October 1942 door genoemde Sicherheitspolitie op transport gesteld:

1. FREDERIKA MOOIJ, geboren te Culemborg, 19 Juli 1906, wonende Molenstraat No.63 te Hengelo(o)
2. ROBERT MOOIJ, geboren te Hengelo(o), 5 April 1934, evenëens wonende Molenstraat No.63.
3. EMMA SARA SCHUILENKLOPPER, geboren te Norden, 9 September 1898, echtgenoote van Max Levie, wonende Tulpstraat 43 te Hengelo(o).
4. ZILLY LEVIE, geboren 8 Maart 1930, wonende te Hengelo(o), Tulpstraat 43
5. Marianne LEVIE, geboren te Norden, 30 September 1921, wonende te Hengelo(o), Tulpstraat No.43.
6. EMMA SARA POSNER, geboren te Gelsenkirchen, 19 Juni 1898, wonende te Hengelo(o), Deldenerstraat No.85
7. MANNA SARA HOFMANN, geboren te Essen, 23 Juli 1926, wonende te Hengelo(o), Deldenerstraat No.85.
8. JOZEF ISRAEL POSNER, geboren te Norden 18 April 1862, wonende te Hengelo(o), Deldenerstraat No.85.
9. JEANETTE MINDUS, geboren te Papenburg, 3 November 1881, wonende Deldenerstraat No.85 te Hengelo(o).
10. HENRIETTA WEIJL, geboren te Oldenzaal, 1 December 1859, wonende te Hengelo(o), Deldenerstraat No.85.
11. MATJE SPITS, geboren te Enschede, 27 November 1858, wonende te Hengelo(o), Deldenerstraat No.85.
12. LEVIE JUDA KANTEMAN, geboren te Hengelo(o), 6 Maart 1876, wonende te Hengelo(o), Deldenerstraat No.85.
13. EVELINA HELENA DE LEEF, geboren te Vlissingen 3 Januari 1873, wonende te Hengelo(o), Deldenerstraat No.85.
14. RUTH SARA MENDEL, geboren te Schutterf, 15 April 1920, wonende te Hengelo(o), Langelermaatweg No.217.
15. JOZIE HEIG, geboren te Halten, 3 Juli 1872, wonende te Hengelo(o), Langelermaatweg No.217.
16. KLAZ SARA KUIJER, geboren te Badhoorgen, 28 November 1897, wonende te Hengelo(o), Drienerstraat No.75.
17. BERGER ROSENG, geboren te Diepholz, 9 December 1864, wonende te Hengelo(o), Drienerstraat No.75.
18. BERTHA KEES DE VRIES, geboren te Ribergen, 20 Mei 1897, echtgenoote van M.van der Wijk, wonende te Hengelo(o), Wolter ten Catestraat 24
19. JUDITH TRUITJE MENKO, geboren te Losser, 15 November 1910, echtgenoote van K.Heimann, wonende te Hengelo(o), Albert Cuijpstraat 18
20. MARCEL HEIDMANN, geboren te Enschede, 26 Augustus 1939, evenëens wonende te Hengelo(o), Albert Cuijpstraat No.18.
21. EMMA MEIER, geboren te Haaksbergen, 7 Februari 1909, echtgenoote van S.Lievendag, wonende te Hengelo(o), Sloetsweg No.144.
22. SELMA LIEVENDAG, geboren te Hengelo(o), 30 October 1939, wonende te Hengelo(o), Sloetsweg No.144
23. JOHAN LIEVENDAG, geboren te Hengelo(o), 22 October 1933, wonende te Hengelo(o), Sloetsweg No.144.
24. ERICH MEIER, geboren te Haaksbergen, 16 Mei 1922, bankebbakker, wonende te Haaksbergen, Molenstraat No.A.442.
25. LIENTJE MEIJERS, geboren te Enschede, 19 Juli 1900, echtgenoote van B.Pagrach, wonende te Hengelo(o), Paul Krugerstraat No.25.
26. ISIDOR PAGRACH, geboren te Hengelo(o), 7 Juni 1937, wonende te Hengelo(o), Paul Krugerstraat No.25.
27. JACOB LEONARD PAGRACH, geboren te Hengelo(o), 10 Januari 1939, wonende te Hengelo(o), Paul Krugerstraat No.25.

Eva van Gelder op de bank met haar grootouders Alex van Gelder en Eva van Gelder-Lievendag en haar neefje Sally.

Alex van Gelder is een bekende slager in Hengelo, zijn winkel staat aan de Deldenerstraat 25, het huidige jongerencentrum Innocent. Sally heeft als enige de oorlog overleefd.
Eva behoort net als haar moeder Grietje van Gelder-de Leeuw tot de 40 Joden die tijdens de razzia op 2 en 3 oktober 1942 evenals haar grootouders en hun twee dochters Roosje en Rika van Gelder zijn opgepakt. Op 12 oktober 1942 worden zij in Auschwitz vermoord. Eva is dan 3 jaar.
Samuel van Gelder, de man van Grietje en de vader van Eva heeft de oorlog overleefd. Hij wist uit het werkkamp in Kesteren in de Betuwe te ontsnappen en heeft daarna anderhalf jaar ondergedoken gezeten bij een familie aan de Breemarsweg. Na de oorlog is hij hertrouwd. Hun dochter is vernoemd naar Eva. Zo wordt haar nagedachtenis levend gehouden.

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1942 17 NOVEMBER

Razzia met als doel het opsporen van ondergedoken Joden. Achttien Joden worden opgepakt en naar Westerbork vervoerd. Binnen het politieapparaat in Hengelo zijn enkele agenten belast met het opsporen en aanhouden van Joden. Twee beruchte Jodenjagers waren Frankevoort en Bronsema. Voor iedere gearresteerde Jood krijgen ze een premie van 4 tot 10 gulden.

COMMISSARIAAT VAN POLITIE
TE
HENGELO (O.)

HENGELO (O.), den 19 November 1942

No.
Bijl.:

Anläszlich der Besprechung von 16 November 1942 und die darau folgenden Judenaktion von 17 dieser, berichte ich Ihnen dass die nachfolgenden Juden wurden verhaftet und am 18 November nach Westerbork geführt sind:

1. Posener Esther geb. 12.10.1872 in Hen[illegible]D), Niederländer, wohnhaft Dennenboschweg 37,
2. Cahn Heinrich geb.8.6.1878 in Wilerswirdt, Staatenlos, wohnhaft Nieuwstraat 13.
3. Cohen Regina gebo.21.9.1920 in Hengelo(O), Niederländer, wohnhaft Molenstraat 25,
4. Steilberger Henriette, geb. 25.4.1885 in Steele, Niederlände wohnhaft Molenstraat 25,
5. Cohen Charles geb. 8.6.1928 in Hengelo(O), Niederlände wohnhaft Molenstraat 25,
6. Mooy Rebecca geb. 20.12.1917 in Hengelo(O), Niederlär der, wohnhaft Kievitstraat 50,
7. Cahn Bertha Sara, geb. 26.8.1874, in Hattingen, Staatenlos, wohnhaft Kievitstraat 27,
8. Mooy Minnan, geb. 2.12.1903 in Culemborg, Niederländ wohnhaft Kievitstraat 50,
9. Mooy Hartog geb. 10.10.1873 in St. Almelo, Niederländer, wohnhaft Kievitstraat 50,
10. Wolf Grietje geb. 30.6.1885 in Uden, Niederländer. wohnhaft Krabbenboschplein 12,
11. Lazarus Lazarus geb. 18.9.1870, Vlagtwedde, Niederländ wohnhaft Drienerstraat 83x,
12. Frank Friederika Sara, geb. 4.11.1912 in Sögel, Staatenlos, wohnhaft Drienerstraat 83x,
13. Frank Julchen geb. 16.2.1871 in Sögel, Niederländer, wohnhaft Drienerstraat 83x,
14. Rintel Jacoba Johanna, geb. 5.10.1904 in 1s Gravenhage Niederländische, wohnhaft P. Krugerstr.
15. Berglas Chaim geb. 3.3.1879 in Ryglice, Staatenlos, wohnhaft P. Krugerstraat 52,
16. Grunwald Elisabeth, geb. 1.7.1870 in den Helder, Niederländische, wohnhaft P. Krugerstraat 52,
17. Lerner Sara geb.8.3.1878 in Rymanow, Staatenlos, wohnhaft P. Krugerstraat 52,
18. Wolff de Maurits Markus, geb. 16.5.1876 in St.Delden, Niederländer, wohnhaft P. Krugerstraat 11,

AAN
DEN HEER Leiter der Aussenstelle
der Sicherheitspolizei und des SD.

ARNHEM

B.W.

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1942 2 DECEMBER

Inboedels van ondergedoken of weggevoerde Joodse families waren een gewilde prooi voor de Nederlandse-Volksdienst te Hengelo.

POLITIE HENGELO(O)
NO.

C. de Leeuw 1

Inventarislijst van alle in het pand Deldenerstraat
No 12 te Hengelo(O) aanwezige goederen.
Dit pand is bewoond geweest door den Jood C.de Leeuw.

In de beneden woonkamer werd aangetroffen:
1 schemerlamp.
1 vaasje.
1 bloembakje.
1 schoteltje.
2 ledige doosjes.
1 ledige flesch met schenkkurk.
1 fruitmesje.
1 damestasch.
1 prullemand.
1 stuk cocoslooper groot 1maal 1 Meter.
1 vast kleed over geheele kamer.
1 buffet.
1 schemerlamp.
1 vaasje.
1 leesboek, „getiteld een moderne schelmenroman."
3 kleine sierkleedjes.
1 bonbonnière.
1 bonbonschaaltje.
1 doosje met losse kralen.
1 beurs met sleutels.
2 boekjes.
1 kannetje.
2 glazen bakjes.
1 servethouder met papieren servetten.
1 fruitschaal met sierfruit.
17 jeneverglaasjes.
3 kleine flesschen.
3 buffetladen met waardeloooze inhoud.
3 doozen met postpapier.
1 doos met damschijven.
1 dambord.
1 krantenhanger.
1 sleutelrek.
1 divan met kleed.
4 divankussens.
1 schemerlamp.
1 tafelschuier met blik.
1 messenstandaard.
3 ledige busen.
1 ledige koektrommel.
1 gevlochten vietenmandje.
10 schilderijen.
1 spaarpot.
1 doos visitekaartjes.
1 aschbak met aansteker.
1 postchequeboek.
3 postgiroboeken.
1 speeldoos.
1 schemerlamp.
2 beeldjes.
1 pendule.
1 vaas.

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1943 10 APRIL

Vanaf 10 april 1943 is het voor Joden verboden te verblijven in de provincies Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg.

Vóór 9 april moeten Hengelose Joden zich op het politiebureau melden voor kamp Vught. Zieken gaan naar kamp Westerbork. De huissleutels moeten ze achterlaten op het politiebureau. Hun huizen worden verzegeld.

Politie - Hengelo(o).

No. 1566.

RAPPORT.

In verband met de laatst te dezer stede gehouden joden actie,waarbij volgens nevensgaand schrijven van den PolitiePresident gewest Arnhem,d.d. 6 April 1943,La.Ap.No.83/1943 alle joden na 10 April 1943 de provincies Gelderland en Overijssel moeten hebben verlaten,heb ik:Johannes de Kiewit,agent van Politie bij Uwe administratie de eer Uweledelgestrenge beleefd het navolgende te berichten:
Op den 9 April 1943 hebben onderstaande joden zich ten Politie bureele alhier gemeld voor het kamp te Vugt en is aan hen door den Commissaris van Politie alhier reisvergunning verstrekt naar laatstgenoemde gemeente:

Herschel Kaatje G.geb.Goor 16-6-1908,won.Hengelo(o),	Woltersweg	
Benjamin Gezina,geb.Ootmarsum,22-11-1870	id.	id. 82
Herschel Elisabeth K. geb.Goor,1-4-1907	id.	id.
Herschel Hendrika,geb.Hengelo(o),3-6-1913	id.	id.
Herschel Mozes,geb.Goor,31-10-1878	id.	id.
Gelder van Benjamin,geb. Borne,18-4-1872	id.	Eikstraat 26.
Leeuw de Antje,geb.Almelo,23-7-1869	id.	id.
Spits Hatje,geb.Enschede,27-11-1858	id.	Deldenerstraa
Franken Dina,geb.Gendringen,7-12-1867	id.	id.85
Mindus Jeanette,geb.Papenburg,3-11-1881	id.	id.
Posner Jozef I.geb.Norden,18-4-1862	id.	id.
Goedhart Kaatje,geb.Oldenzaal,22-8-1858	id.	id.
Mogendorff Sientje,geb.Deventer 19-7-1878	id.	id.
Goldschmidt Bertha,geb.Zanow 20-4-1867	id.	Colensostraat8
Traubman Mina,geb.Bentheim,27-3-1869	id.	id.
Engel van Abraham,geb.Deventer 21-7-1867	id.	id.
Menko Aron J.geb.Hengelo(o),3-11-1881	id.	Annastraat 19.
Menko,Gedula T.A.,geb.Hengelo(o) 8-9-1917	id.	id.
Cohen Claartje,geb.Hengelo(o),15-7-1881	id.	Beekstraat 6.
Cohen Rosette,geb. Hengelo(o) 4-3-1886	id.	id.
Selig Paul,geb.Minden 8-12-1892	id.	Twekkelerweg50
Walther Mathilde,geb.Hebra 14-12-1890	id.	id.
Selig Ingeberg,geb.Salz 26-10-1919	id.	id.

De sleutels van bovenver,eld perceelen zijn aan het bureau van Politie alhier gedeponeerd.
Onder politiegeleide zijn naar het kamp te Westerbork overgebracht:
Hess Bertha,geb.te Diepholz,9-12-1864,wonende te Hengelo(o), Deldenerstraat No.85
Cohen Alide,geb.Hengelo(o),3-10-1922,wonende te Hengelo(o), Annastraat No.19.
Met toestemming der SicherheitsPolitie te Arnhem,wordt laatstgenoemde vergezeld door haar dochter:
Menko Phine,geb. te Hengelo(o),3-10-1922,eveneens wonende te Hengelo(o),Annastraat No.19,die haar moeder zal verplegen.
Beide bovengenoemde patienten zijn ziek.
Door de Zentralstelle Judische Auswanderung te Amsterdam,is aan Samuel J.Berg,geboren te Losser,7-2-1896,wonende te Hengelo(o),Steinstraat No.24:Jacob Velleman,geboren te Groningen,9-7-1900,eveneens gewoond hebbende Steinstraat 24 alhier en den rabby Heiman Leefsma,geb. te Opsterland,22-4-1884 wonende aan de Deldenerstraat No.68 alhier met hun familie vergunning gegeven zich met hun meubilair naar Amsterdam te begeven.
Door genoemde Zentralstelle is aan Meijer L.J.Kanteman vergunning gegeven om zich in deze gemeente op te houden,d.d. 6 April 1943 No.173.

Bij

Clara en Rosetta Cohen staan op de lijst met Joden die zich op 9 april gemeld hadden voor kamp Vught. Ze waren zussen en zijn in Hengelo geboren. In de volksmond werden ze ‘Setta en Cato’ genoemd. Ze verkochten snoep, fruit, groente en vis in een winkeltje aan de Beekstraat nummer 6. Na enkele weken kamp Vught volgde transport naar vernietigingskamp Sobibor. Daar werden ze direct na aankomst op 14 mei 1943 in de gaskamer vermoord. Clara, 61 jaar oud en Rosetta, 57 jaar oud. Van dit transport van 1446 Joodse gevangenen heeft er slechts een de Holocaust overleefd.

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden

Uitgesloten, gedeporteerd en vermoord

1943 Na 10 APRIL

**Op 23 april 1943 wordt heel Nederland ‘Judenrein’ verklaard, met uitzondering van Amsterdam.
Tussen 20 en 28 april 1943 arresteren de Jodenjagers Frankevoort en Bronsema 18 Joden uit Hengelo. Zij worden naar kamp Westerbork afgevoerd en op 4 mei op transport gezet naar vernietigingskamp Sobibor, waar ze direct bij aankomst op 7 mei in de gaskamers worden vermoord.**

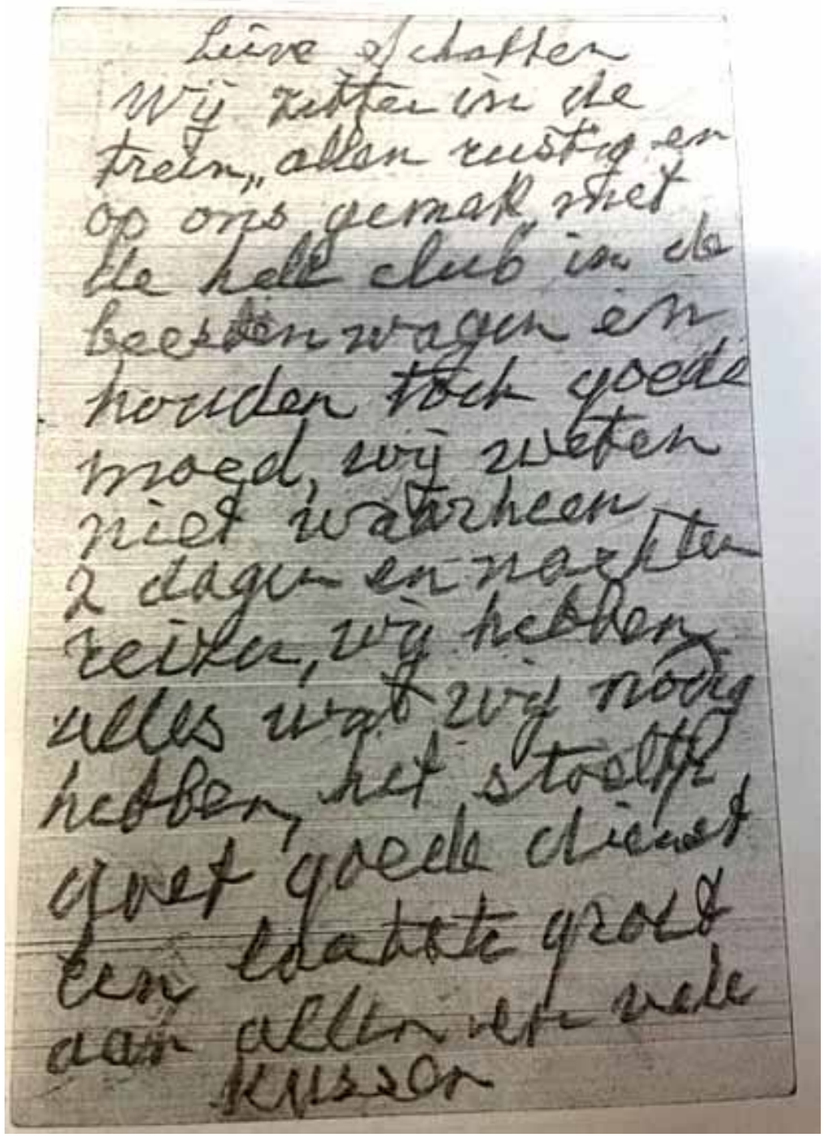
Liefe Schatten
Wij zitten in de
trein, allen rustig en
op onze gemak met
de hele club in de
beesten wagen en
houden toch goede
moed, wij weten
niet waarheen
2 dagen en nachten
reizen, wij hebben
alles wat wij nodig
hebben, het stoeltje
doet goede dienst
een laatste groet
aan allen en vele
Kussen

Op weg naar concentratiekamp Auschwitz op 19 oktober 1943 schrijft Esther nog een briefje aan de familie Kreije waarbij ze in Hengelo in huis gewoond heeft.

Lieve schatten,
Wij zitten in de trein, allen rustig en op ons gemak met de hele club in de beesten-wagen en houden toch goede moed. Wij weten niet waarheen 2 dagen en nachten reizen. Wij hebben alles wat we nodig hebben, het stoeltje doet goede dienst. Een laatste groet aan allen en vele kussen. Niets meer sturen, wij komen met Gods hulp terug.
Heel veel liefs van Esther en Chel.
Dag allemaal. Kop op.

In totaal zijn er in de Tweede Wereldoorlog 107.000 personen van Joodse afkomst die in Nederland woonden, weggevoerd. Daarvan hebben 5.000 het transport en de kampen overleefd.

10 april 1943: Hengelo voor Joden verboden